

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๒

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๓

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๔

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๕

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๖

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๗

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๘

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๙

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑๐

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑๑

๑_หลักสูตรวิชาดนตรี-นาฏศิลป์

๒_แผนการจัดการเรียนรู้

๓_PowerPoint_ประกอบการสอน

๔_Clip

๕_ใบงาน_เฉลย

๖_ข้อสอบประจำหน่วย_เฉลย

๗_ข้อสอบ_เฉลย

๘_การวัดและประเมินผล

๙_รูปภาพ

๑๐_เสริมสาระ

๑๑_สื่อเสริมการเรียนรู้

ดนตรีกับสังคม

และวัฒนธรรม

จุดประสงค์การเรียนรู้

๑. เปรียบเทียบการใช้องค์ประกอบดนตรีที่มาจากวัฒนธรรมต่างกันได้
๒. บรรยายบทบาทและอิทธิพลของดนตรีในวัฒนธรรมของประเทศต่างๆ ได้
๓. บรรยายอิทธิพลของวัฒนธรรมและเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ที่มีต่อรูปแบบของดนตรีในประเทศไทยได้

องค์ประกอบของดนตรีในสังคมและวัฒนธรรม

- **ดนตรี** มีความเกี่ยวข้องกับเรื่องราวของเสียงที่เรียบเรียงขึ้นเป็นทำนอง การเกิดทำนองเพลงได้ต้องนำองค์ประกอบส่วนย่อยต่างๆ มารวมเข้าด้วยกัน ดนตรีของชนชาติต่างๆ ทั้งดนตรีไทย ดนตรีจีน ดนตรีอินเดีย ดนตรีเปอร์เซีย และดนตรีตะวันตก ต่างต้องมีส่วนประกอบสำคัญอย่างน้อย ๖ ประการ ที่เชื่อมโยงและสัมพันธ์กัน เพื่อให้เกิดความชัดเจนยิ่งขึ้น ให้ผู้เรียนนึกถึงทำนองเพลงที่คุ้นเคย หรืออาจเลือกเพลงและดนตรีที่ปรากฏในสังคมและวัฒนธรรมใดวัฒนธรรมหนึ่งเป็นตัวอย่างและเชื่อมโยงกับองค์ประกอบของดนตรี ดังนี้

- **เสียงดนตรี (Musical Sound)** เป็นสีส่นของเสียง (Tone Color) ที่เกิดจากความถี่ของคลื่นเสียงความดัง - เบา สูง - ต่ำ ความเข้มที่หนาแน่น หรือโปร่งเบา มีระดับความดัง - เบาของเครื่องดนตรีแต่ละชนิด สีส่นของเสียงที่แตกต่าง ระดับเสียงที่แตกต่าง เมื่อเกิดการเคลื่อนที่เป็นลิลาทำนองของเครื่องดนตรีแต่ละชนิด เช่น ซอู้ของประเทศไทย ซองเกาะของประเทศพม่า ซีตาร์ของประเทศอินเดีย รือบับของประเทศอินโดนีเซีย พิฆาของประเทศจีน ไวโอลินของตะวันตก เป็นต้น

- เครื่องดนตรีเหล่านี้เมื่อได้ยินเสียงก็จะสามารถระบุชื่อเครื่องดนตรีได้ การรับฟังความไพเราะของดนตรีจึงพิจารณาได้จากสีส่นของเสียงดนตรี ความแตกต่างหลากหลายที่เกิดจากเสียงดนตรี เป็นคุณสมบัติที่แสดงให้เห็นคุณภาพของเสียง ซึ่งมีอิทธิพลต่อการรับฟัง เพราะก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์ เช่น เสียงดังจะให้ความรู้สึกรุนแรงอำนาจ เสียงเบาจะให้ความรู้สึกร่มนวล เป็นต้น

- จังหวะดนตรี (Time Elements) เป็นส่วนประกอบสำคัญของดนตรี เพราะเป็นสิ่งที่ทำให้ดนตรีขับเคลื่อนไปอย่างเป็นระบบ จังหวะดนตรีสามารถจำแนกได้ ๓ ประเภท

อัตราจังหวะ (Meters)

- อัตราการเคลื่อนที่ของแนวทำนอง หรือเสียงในช่วงเวลาหนึ่งที่วางแบบให้มีจุดเน้นที่แน่นอน โดยแบ่งจำนวนเคาะจังหวะหลักออกเป็นกลุ่ม กลุ่มละเท่าๆ กัน เช่น กลุ่มละ ๒ เคาะ ๓ เคาะ เป็นต้น เรียกกลุ่มเคาะแต่ละกลุ่มเป็น ๑ ห้อง กำหนดเครื่องหมายประจำจังหวะ (Time Signature) ด้วยสัญลักษณ์ที่เป็นตัวเลข ๒ ตัววางซ้อนกัน โดยวางอยู่หลังกุญแจประจำหลักที่ส่วนต้นของบรรทัด ๕ เส้น บรรทัดแรกของเพลง สังเกตได้จากเพลงที่บันทึกด้วยโน้ตสากล

จังหวะ (Rhythm)

- ภาระสวน หรือแบบรูป (Pattern) ของการเคาะจังหวะที่แบ่งซอยจังหวะให้เป็นตามทีอัตราจังหวะกำหนดไว้ มีความถี่ - ห่างต่างกัน เพื่อให้ตรงตามกระบวนแบบหรือลีลาของบทเพลง สามารถสังเกตได้จากบทเพลง ซึ่งกำหนดชื่อเฉพาะของจังหวะไว้ เช่น จังหวะรำวง จังหวะวอลตซ์ จังหวะรีอก จังหวะแทงโก จังหวะโซล จังหวะสวิง จังหวะรุมบา เป็นต้น

อัตราความเร็ว (Tempo)

- อัตราความเร็วของการดำเนินจังหวะทุกส่วนทั้งส่วนอัตราจังหวะ ส่วนแบบรูปจังหวะ และส่วนอัตราความเร็ว ตัวอย่างที่ศึกษาได้ คือ เพลงสมัยนิยม หรือเพลงป๊อปปูล่าร์ (Popular Music) เพลงเหล่านี้จะระบุอัตราความเร็วด้วยคำว่า Slow หรือ Fast หรือ Quick นำหน้าชื่อลีลา หรือกระบวนแบบของบทเพลง เช่น Slow Tango หมายถึง จังหวะแทงโกอย่างช้า Quick Waltz หมายถึง จังหวะวอลตซ์อย่างรวดเร็ว เป็นต้น

- **ทำนอง (Melody)** เป็นอนุกรมของหน่วยเสียงดนตรีต่างระดับ (Pitches) และต่างอัตราความสั้น - ยาวของเสียง (Duration) ที่นำมาร้อยเรียงเข้ากันเป็นวรรคตอน หรือประโยคเพลง มีแนวทำนองหรือลีลาเคลื่อนไหวขึ้น - ลง สลับกัน โดยดำเนินไปตามหลักไวยากรณ์เพลง จากหน่วยที่เล็กที่สุดของทำนอง คือ หน่วยเสียง หรือคำของทำนอง หลายหน่วยเสียงเรียงเป็นวลี วรรคตอน ประโยคและท่อนเพลง ทำนองเพลงมีส่วนประกอบสำคัญ ดังนี้
- **โหมดเสียง (Mode) และบันไดเสียง (Scale)** คือ เสียงระดับสูง - ต่ำต่างๆ ตามระบบโหมดเสียงและบันไดเสียง ซึ่งจะปรากฏในบทเพลง ดังนี้

๑.เสียงในบันไดเสียงเพนทาทอนิก (Pentatonic Scale) จะประกอบไปด้วยเสียง C D E G A (โด เร มี ซอล ลา) เมื่อนำมา แต่งทำนองเพลงจะให้ความรู้สึกสบาย กระตุ้นให้อยากขับร้องตาม พบได้ในเพลงของประเทศต่างๆ

๒.เสียงในบันไดเสียงไดอะทอนิก (Diatonic Scale) จะประกอบไปด้วยเสียง C D E F G A B C (โด เร มี ฟา ซอล ลา ที โด) เสียงในระบบบันไดเสียงไดอะทอนิก โหมดเมเจอร์ เมื่อนำมาแต่งทำนองเพลงจะให้ความรู้สึกร่าเริง กล้าหาญ ตื่นเต้น บันไดเสียงไดอะทอนิก โหมดไมเนอร์ เมื่อนำมาแต่งทำนองเพลงจะให้ความรู้สึกโศกเศร้า ห่อเหี่ยว มีดทิม ลึกลับ

๓.เสียงในบันไดเสียงโครมาติก (Chromatic Scale) จะประกอบไปด้วยเสียง C C# D D# E F F# G G# A A# B C (โด โดชาร์ป เร เรชาร์ป มี ฟา ฟาชาร์ปซอล ซอลชาร์ป ลา ลาชาร์ป ที โด) เสียงในบันไดเสียงโครมาติก เมื่อนำมาแต่งทำนองเพลง จะให้ความรู้สึกกระด้าง ไม่กลมกล่อม แบ่งออกเป็น ๒ โหมด คือ

เสียงในโหมดเมเจอร์ (Major Mode) จะประกอบไปด้วยเสียง

C D E F G A B C (โด เร มี ฟา ซอล ลา ที โด)

เสียงในโหมดไมเนอร์ (Minor Mode) จะประกอบไปด้วยเสียง

A B C D E F G A (ลา ที โด เร มี ฟา ซอล ลา)

- **จังหวะ (Rhythm)** คือ การเรียบเรียงหน่วยเสียงจากหมวดเสียงและบันไดเสียงให้ต่อเนื่อง มีอัตราความสั้น - ยาวของเสียงแตกต่างกัน แต่ต้องอยู่ในกรอบจำนวนจังหวะเคาะหลัก หรืออัตราจังหวะที่กำหนดไว้ ทั้งนี้ นักประพันธ์เพลงสามารถออกแบบจังหวะได้อย่างหลากหลาย
- **ทิศทางเดิน (Direction)** คือ การนำระดับเสียงต่างๆ จากบันไดเสียง หรือโหมดเสียงที่ต้องการมาบรรจุลงที่ตัวโน้ต เพื่อให้เกิดเป็นทำนองที่เคลื่อนที่จากเสียงหนึ่งไปยังเสียงหนึ่งร้อยเรียงต่อเนื่องกันไปจนจบวรรคตอน สามารถจำแนกได้ ๓ ลักษณะ ดังนี้

ทำนองเคลื่อนที่ขึ้น คือ ทำนองที่ตั้งต้นด้วยระดับเสียงต่ำและจบวรรคตอนด้วยระดับเสียงสูง ทิศทางเดินในลักษณะนี้มีผลทำให้ฟังแล้วเกิดอารมณ์ที่มีพลัง

ทำนองเคลื่อนที่ลง คือ ทำนองที่ตั้งต้นด้วยระดับเสียงสูงและจบวรรคตอนด้วยระดับเสียงต่ำ ทิศทางเดินในลักษณะนี้มีผลทำให้ฟังแล้วเกิดอารมณ์อ่อนคลาย

ทำนองอยู่คงที่ คือ ทำนองที่ระดับเสียงตั้งต้นกับระดับเสียงจบวรรคตอนเป็นเสียงระดับเดียวกัน ทิศทางเดินในลักษณะนี้มีผลทำให้ฟังแล้วเกิดอารมณ์ติดขัด แก้ไขด้วยการเอาทำนองเคลื่อนที่ขึ้น หรือเคลื่อนที่ลงมาต่อ

- **ลักษณะการเคลื่อนที่ของระดับเสียงที่อยู่ในทำนอง (Progression)** คือ ระดับเสียงจากอนุกรมเสียงในบันไดเสียง (Scale) และโหมด (Mode) ต่างๆ ที่บรรจุกองและเรียงกันอยู่ในวรรคตอนของบทเพลง โดยจำแนกลักษณะการเคลื่อนที่ออกเป็นคู่ๆ จากโน้ตตัวหนึ่งไปยังโน้ตอีกตัวหนึ่งที่อยู่ถัดไป เรียงไปจนจบวรรคตอน สามารถแบ่งออกเป็น ๒ ลักษณะ

การเคลื่อนที่ตามลำดับขั้นเสียง หรือเรียงเสียง (Conjunct) เช่น จาก “โด” ไป “เร” จาก “เร” ไป “มิ” จาก “มิ” ไป “ฟา” การเคลื่อนที่ของลำดับเสียงในลักษณะนี้ช่วยให้นักดนตรีบรรเลงเพลงได้ง่ายขึ้น ทำให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกราบรื่น และฟังสบาย

การเคลื่อนที่ข้ามขั้นเสียง หรือเว้นเสียง (Disjunct) เช่น จาก “โด” ไป “มิ” จาก “โด” ไป “ซอล” จาก “ซอล” ไป “โดสูง” เป็นต้น การเคลื่อนที่ของลำดับเสียงในลักษณะนี้ทำให้นักดนตรีบรรเลงเพลงได้ยากขึ้น ทำให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกตื่นเต้น มีพลังกำลัง

- **มิติ (Dimension)** คือ ความแคบ - กว้าง เรียกว่า “พิสัย” ของทำนอง บทเพลงยังมีช่วงเสียง หรือความแคบ - กว้าง มากเท่าใด ยิ่งทำให้นักร้อง นักดนตรีขับร้อง หรือการบรรเลงเพลงนั้นๆยากขึ้นตามไปด้วย
- **รูปร่างทรวดทรง (Contour)** คือ รูปร่างทรวดทรงของทำนอง สังเกตได้จากการลากเส้นจากหัวของตัวโน้ตตัวเริ่มต้น ทำนองในบรรทัด ๕ เส้น ผ่านไปยังหัวตัวโน้ตตัวอื่นๆ ที่บันทึกเรียงลำดับไปจนถึงหัวตัวโน้ตสุดท้ายที่จบวรรคตอน เส้นที่เกิดขึ้น คือ รูปร่างทรวดทรงของทำนองนั่นเอง
- **ระดับช่วงเสียง (Register)** คือ อนุกรมระดับเสียงในทำนองทั้งชุดที่ผู้ประพันธ์เพลงเลือกใช้ให้เหมาะสมกับช่วงเสียงของผู้ขับร้อง หรือเสียงของเครื่องดนตรีที่จะใช้บรรเลง และเนื้อหาสาระที่อยู่ในทำนอง เช่น
 - ระดับช่วงเสียงของนักร้องชาย มีระดับต่ำกว่าระดับช่วงเสียงของนักร้องหญิง
 - ระดับช่วงเสียงของทำนองที่ใช้พรรณนาเสียงนกร้อง ควรอยู่ในระดับช่วงเสียงสูง เป็นต้น

- **การประสานเสียง (Harmony)** การนำกลุ่มเสียงหลายระดับ ทั้งสูง กลาง ต่ำ และกลุ่มเสียงหลายคุณภาพ ทั้ง ไส้ ทึบ ทุ้ม แแหลม ฯลฯ มาบรรเลงร่วมกัน เพื่อสนับสนุนแนวทำนองหลักของบทเพลงที่เป็นศูนย์กลางของเสียงที่บรรเลงอยู่ ซึ่งแนวเสียงประสานจะช่วยแต่งเติมให้เสียงบรรเลงน่าสนใจยิ่งขึ้น และทำให้ผู้ฟังเกิดอารมณ์ความรู้สึกไปตามกลุ่มเสียงที่ใช้ เช่น ถ้าใช้กลุ่มเสียงกลมกลืน เสียงที่ประสานเสียงจะทำให้ผู้ฟังเกิดอารมณ์ความรู้สึกผ่อนคลาย สงบ และคล้อยตามเสียงบรรเลง ถ้าใช้กลุ่มเสียงกระด้าง เสียงที่ประสานเสียงจะทำให้ผู้ฟังเกิดอารมณ์เครียด ไม่สงบและกระด้าง เป็นต้น

- **เนื้อดนตรี (Texture)** เกิดจากการบรรเลงดนตรีที่ครอบคลุมทุกส่วน ทั้งจังหวะ ทำนอง เสียงประสาน และลีลาสอดประสาน ซึ่งทำให้เสียงดนตรีมีความหนาแน่นต่างกัน สามารถแบ่งออกเป็น ๔ ลักษณะ

เนื้อดนตรีแบบแนวเดียว (Monophonic)

- เนื้อดนตรีที่เกิดจากการบรรเลงแนวเดียว ไม่ว่าจะบรรเลงคนเดียว หรือหลายคน หรือหลายเครื่องดนตรีก็ตาม เนื้อดนตรีเช่นนี้จะเพิ่มความหนาแน่นของเสียง จะขึ้นตามจำนวนของเครื่องดนตรีที่ร่วมบรรเลง ความไพเราะของเสียงจะขึ้นอยู่กับฝีมือของการบรรเลง

เนื้อดนตรีแบบร่วมคอร์ด (Homophonic)

- เนื้อดนตรีที่เกิดจากการบรรเลง ๒ แนว โดยแนวหนึ่งจะเป็นทำนองหลัก และอีกแนวหนึ่งเป็นกลุ่มเสียงคอร์ดที่นำมาบรรเลงสนับสนุนในแนวตั้ง

เนื้อดนตรีแบบหลายแนว (Polyphonic)

- เนื้อดนตรีที่เกิดจากการนำทำนองสอดประสานมาบรรเลงพร้อมกัน แต่ละทำนองต่างก็มีแนวทางเดินของตน ทั้งนี้ ทุกทำนองสามารถสอดรับกันได้อย่างเหมาะสม โดยมีเสียงประสานแนวตั้งเป็นเสียงเชื่อมโยง

เนื้อดนตรีแบบร่วมคอร์ด (Homophonic)

- เนื้อดนตรีที่มีทำนองมากกว่า ๒ ทำนองขึ้นไป แนวทำนองต่างๆ เกิดการแปรทำนองจากทำนองหลักเดียวกัน ความสัมพันธ์ของแต่ละแนวทำนองที่เกิดจากการแปรทำนองหลักอยู่ที่จุดร่วมของเสียง มีการกำหนดจุดนัดพบของแนวทำนองต่างๆ ให้ตกที่จังหวะเดียวกันและเป็นเสียงเดียวกัน